

## **ПРАВОВІДНОСИНИ «АДВОКАТ-КЛІЄНТ»: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ**

Автор в своїх публікаціях піднімав питання про класифікацію правовідносин між клієнтом та адвокатом та поділяв їх на певні види :

- короткотермінові та тривалі (одноетапні та багатоетапні), або з вчинення однієї процесуальної дії адвокатом та комплексу таких дій;
- за суб'єктним складом: дво- та багатосуб'єктні.

Сутність цих груп правовідносин розкривалась автором з урахуванням адвокатської практики. Автором аналізувались і змішані правовідносин між адвокатом та клієнтом, до яких варто віднести синтез внутрішніх і зовнішніх правовідносин, що на практиці має істотне застосування і складність вирішення, оскільки породжує значну кількість одиночних прав та обов'язків осіб, простежити за виникненням, розвитком і припиненням яких дуже складно.

Але й доцільно говорити про багатовекторність відносин між адвокатом та клієнтом, а також суддею, наприклад, під час судового розгляду справи, це не тільки відносини судді з адвокатом та клієнтом, але й відносини між іншими учасниками справи, які можуть мати спільні або протилежні інтереси в результатах розгляду справи, що можуть приховуватися як статусом особи, так і манерою поведінки в залі судового засідання. Так, автор розуміє наслідки укладеного договору про правову допомогу, коли адвокат зобов'язаний діяти в інтересах клієнта у всіх відносинах, які виникатимуть при реалізації наданих йому повноважень. Зокрема, при виконанні доручення у справі про розподіл спільного майна подружжя, адвокат має діяти в інтересах клієнта у матеріальних і процесуальних відносинах з іншим із подружжя, їх спільними дітьми, цілком можливо батьками; процесуальних відносинах із судом, свідками тощо. Тому в таких справах доволі часто виникають позови третіх осіб, метою яких є відсудження частини майна в інтересах чоловіка або дружини, щоб вивести майно зі статусу спільної сумісної власності, покладення обов'язку на одного із подружжя щодо покриття боргів перед банком тощо.

Отже, варто визнати, що переважна більшість інтересів суб'єктів цивільної справи з'являється до звернення до суду, і саме завдяки цій обставині варто визнати, що суд не здатен запобігати зловживанням правом, коли такі зловживання мали місце у матеріальних відносинах і будуть лише проявлятися в цивільній справі. При цьому, недоцільно повторювати положення щодо такого поняття як системні зловживання правом, які

автором умовно названі як багатоплановість відносин. Так, автор абсолютно погоджується з позицією О.М. Кузнеця щодо системного зловживання правом [1], яке, як правило, виникає у матеріальних правовідносинах і продовжується з використанням процесуальних прав, що регламентуються нормами цивільного судочинства та виконавчого провадження.

Але характерною рисою сучасного сприйняття і регламентації процесуальних відносин є те положення, що суд уповноважений діяти в межах наданих йому повноважень з кваліфікації процесуальних правовідносин і визначати зловживання правом у чітко визначених ЦПК випадках, а не за множиною процесуальних суб'єктів і системністю правопорушень, що впливають із зловживання правом.

Тому, як мінімум, у п. 5 ч. 5 ст. 12 ЦПК слід обмежити обов'язок суду щодо запобігання зловживанням процесуальними правами, а не правами взагалі.

Виходить також, що суд має запобігати зловживанням і у відносинах «адвокат – клієнт», коли вони беруть участь в цивільному судочинстві, і у конкретній справі на одному боці. А у ч. 4 ст. 44 ЦПК, фактично, дублюється положення щодо запобігання судом зловживанням процесуальними правами, але воно вже кваліфікується як обов'язок суду. Крім того, у цій же нормі визначено повноваження суду із застосування до учасника судового процесу, який зловживає процесуальними правами, заходів, визначених ЦПК.

Таке сприйняття поняття «зловживання правом» у цивільному процесі не відповідає не тільки сучасним концепціям вчених, але й реальним правовідносинам. Так, характер відносин «адвокат-клієнт» виходить за межі цивільних процесуальних правовідносин, оскільки вони формуються на базі цивільних відносин та мають свої специфічні риси, обумовлені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2] (надалі – Закон), множиною тих повноважень, які може передати клієнт адвокату, Правилами адвокатської етики [3].

Так, важливо визнати, що відносини «адвокат – клієнт» складаються до звернення до суду, а точніше з моменту, коли особа звертається до адвоката за консультацією, між адвокатом та клієнтом відбувається узгодження правової позиції, виробляється оптимальний спосіб досягнення бажаного для клієнта результату, обговорюється гонорар адвоката і підписується договір про правову допомогу. Такий порядок виникнення відносин між адвокатом та клієнтом можна визнати найбільш обґрунтованим і таким, що відповідає інтересам клієнта та адвоката.

Однак, така схема відносин, не зважаючи на її логічну обґрунтованість, не є єдиною. Згідно абз. 2 ч. 1 ст. 26 Закону встановлено, що «документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання

безоплатної правової допомоги». Виходячи ж з того, що наведеному переліку передує положення про те, що адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги, можна говорити про те, що всі наведені документи є похідними від договору про надання правової допомоги.

Отже, в загальній формулі не зазначено, хто укладає договір про правову допомогу з клієнтом: адвокат або адвокатське об'єднання. Отже, договір є обов'язковою формою, яка свідчить про прийняття доручення від клієнта. В той же час, доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги не можна асоціювати з договором, оскільки сутність відносин при такому переданні повноважень істотно змінюється. Так само, коли договір про правову допомогу укладає з адвокатом третя особа на користь клієнта, то і в цьому випадку в Законі робиться застереження, що третя особа має діяти в інтересах клієнта. Але такий договір має бути узгоджений саме клієнтом, оскільки, доволі часто, саме він найкраще знає свої інтереси, може не погодитися з правовою позицією адвоката, способами досягнення бажаного для нього результату.

Тому автор вважає, що навіть у разі укладання договору з адвокатом третьою особою, такий договір має розцінюватися як попередній і такий, що має пройти легітимацію самим клієнтом. Якщо клієнт не погодиться з позицією адвоката, то договір має розцінюватися як неукладений.

Більше того, автор вважає, що питання укладання договору третьою особою в інтересах клієнта заслуговує прискіпливого аналізу на предмет допустимості в цивільних та інших справах. Очевидно, що такий вид договору є необхідним, коли особа перебуває в слідчому ізоляторі і позбавлена можливості самостійно знайти адвоката, а адвокату за призначенням вона не довіряє. Але в цивільних справах така ситуація може бути пов'язана й з випадками визнання особи недієздатною, безвісно відсутньою, оголошення її померлою, тобто в ситуаціях, коли воля особи на вибір адвоката не може бути реалізована з об'єктивних причин.

Автор вважає, що ці ситуації в нашій правовій системі абсолютно не узгоджуються з досвідом іноземних країн, де питання охорони інтересів особи в екстремальних ситуаціях завчасно покладається клієнтом на сімейного адвоката.

Проблемним здається й питання про те, що Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги затверджується рішенням Ради адвокатів України, зокрема, остання редакцією від 12 квітня 2019 року № 41 [4]. Так, у ч. 2 ст. 26 Закону однозначно встановлено, що Рада адвокатів України затверджує типову форму ордера. Отже, вимоги до змісту ордера мають визначатися Законом, а не Радою адвокатів України. Інакше втрачається сенс цього документу, зокрема, коли адвокат укладає договір з клієнтом і потім на цій правовій основі виписує ордер, але навіть, якщо він

здатен пред'явити уповноваженим особам сам договір про надання правової допомоги. Визначальним моментом в такій ситуації стає зміст ордеру, де не вимагається встановлювати розмір гонорару. Тобто для належного представництва інтересів клієнта і визначення розміру судових витрат та їх компенсації клієнту потрібно встановлювати розмір гонорару адвоката, витрати адвоката на здійснення представництва інтересів клієнта в суді.

Альтернативним способом виникнення правовідносин між клієнтом та адвокатом є укладання договору про правову допомогу між клієнтом та адвокатським об'єднанням, коли останнє виступає одночасно і виконавцем за договором та гарантом належного надання адвокатських послуг тим адвокатом, який працює в адвокатському об'єднанні або уклав з таким об'єднання договір про співпрацю. Складність таких відносин обумовлюється тим, що адвокатське об'єднання в особі його керівника укладає договір, але виконання цього договору доручається конкретному адвокату або групі адвокатів, які в наступному й мають вести справу або декілька справ клієнта.

### ***Список використаної літератури:***

1. Кузнець О.М. Суб'єкти зловживання правами у цивільному та виконавчому процесі: автореф. канд. юрид наук. Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. К. 2016. URL: [http://idpnan.org.ua/files/kuznets-o.m.-sub\\_ekti-zlovjivannya-pravami-u-tsvilnomu-i-vikonavchomu-protsesi-\\_a\\_.pdf](http://idpnan.org.ua/files/kuznets-o.m.-sub_ekti-zlovjivannya-pravami-u-tsvilnomu-i-vikonavchomu-protsesi-_a_.pdf).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17?find=1&text=%D1%80%D0%B5%D1%94%D1%81%D1%82%D1%80#w1\\_7](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17?find=1&text=%D1%80%D0%B5%D1%94%D1%81%D1%82%D1%80#w1_7)
3. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року «09» червня 2017 року. (Зі змінами затвердженими З'їздом адвокатів України 2019 року «15» лютого 2019 року) URL: [https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019\\_5cb72d3191e0e.pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf).
4. Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги, затверджене рішенням Ради адвокатів України від «12» квітня 2019 року № 41 URL: [https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pologennya/2020-02-14-pologhennya-29\\_5e5d2aa46335c.pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pologennya/2020-02-14-pologhennya-29_5e5d2aa46335c.pdf).

***Науковий керівник:*** кандидат юридичних наук, доцент кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури Київського національного університету імені Тараса Шевченка ***Кухнюк Дмитро Володимирович***